

xa que é un elemento de xestión da propia Internet. Polo tanto eu creo que á larga vai existir unha rede ou unas redes do estilo da Internet pero moito más xestionadas por algún organismo, o cal vai querer dicir moito más controladas. Este é o grande inconveniente que ten unha cousa e a outra. Estas redes que estou imaxinando o que van facer é fundamentalmente unir entre si redes locais, co cal a arquitectura que eu imagino no futuro non só non contradí, senón que pola contra vai na liña disto que ti dicías das redes locais que despois se van unir pero que para moitas cousas non imos ter que saír da rede local senón que ela xa vai dar todo o que precisemos. De momento esta arquitectura xa a están usando moito unha grande cantidade de empresas, que teñen a súa propia intranet que logo está conectada á Internet. Coido que esta é a liña do futuro.

M.A.R.

Ben, se non hai máis intervencións, agradecemos de novo ó Excmo. Sr. Don Joan Majó a súa presencia aquí e voume despedir cunha frase que lle acabo de oír antes de entrar nesta conferencia e que a min me pareceu antolóxica. Dicía don Joan Majó que “o futuro xa non é o que era”.

POLÍTICA LINGÜÍSTICA E POLÍTICA DE COMUNICACIÓN ANTE OS DESAFÍOS DA GLOBALIZACIÓN

Bernat López

Facultade de Ciencias da Comunicación da
Universidade Autónoma de Barcelona

¿Están as linguas e as culturas “pequeñas” condenadas a unha lenta e inexorable disolución no magma expansivo das “grandes linguas”? ¿Que futuro lle espera ás linguas minoritarias da península, que ademais de sufrir os inconvenientes do seu “tamaño” en termos de falantes non contan con estados que as amparen? A miña resposta a estas interrogantes é optimista, e polo tanto non comarto as opinións catastrofistas que auguran a extinción máis ou menos próxima das nosas “linguas minoritarias”. Para fazer fronte a estes retos existen varios instrumentos entre os cales o máis importante é e será a política lingüística. Nembargantes, creo que os novos tempos reclaman un cambio na estratexia e as perspectivas que a guiaron ata agora.

Na miña intervención vou intentar argumentar, como tese principal, que as mudanzas tecnolóxicas e organizativas que experimentaron os sistemas de comunicación durante os últimos anos, impulsados e simbolizados pola dixitalización, están provocando un proceso acelerado de converxencia ou integración dos diferentes subsectores, actores e modalidades da comunicación, que converten ás políticas de comunicación no marco de referencia común de todas as outras políticas do sector da producción, a circulación e o consumo de bens simbólicos. En poucas palabras: as políticas de comunicación (ou culturais e de comunicación, máis precisamente) deben superar o referente dos medios de comunicación clásicos e erixirse en marco común das políticas tecnolóxicas, de telecomunicacións, de I+D, de patrimonio cultural, de educación, de cinematografía, de prensa, de radio, de televisión e ... de lingua.

Neste contexto de interdependencia ascendente entre os diferentes sectores e ámbitos da comunicación, a cultura, o ensino, o patrimonio artístico..., desde o punto de vista das políticas públicas cada vez é menos viable unha intervención sectorial, fragmentada ou especializada, que non parta dunha visión de conxunto. Por exemplo, cada vez resulta máis difícil articular unha política educativa que non teña en conta a incidencia dos medios de comunicación nos procesos de aprendizaxe, ou a utilización das tecnoloxías multimedia como instrumentos pedagóxicos básicos. Do mesmo xeito, unha política lingüística deseñada á marxe (ou de maneira tanxencial) ás novas condicións e características dos sistemas comunicativos está condenada ó fracaso, igual ca se ignorase o sistema educativo ou a Administración pública.

De xeito colateral e complementario a esta idea principal, vou esbozar unha crítica a algúns dos conceptos e termos que máis se popularizaron ultimamente para se referir á transformación da comunicación, como por exemplo “sociedade da información”, “novas tecnoloxías” e “globalización”. Considero que a utilización acrítica e indiscriminada destes e doutros termos semellantes non contribúe a unha análise rigorosa dos fenómenos ós que pretende dar nome, e si en cambio a alimentar unha visión superficial e ata certo punto propagandística destes, funcional en última instancia para as posicións máis neoliberais e para os comerciantes de *gadgets* electrónicos.

Introducción¹

Nestes II Encontros para a normalización lingüística fun convidado para falar sobre a relación entre políticas lingüísticas e políticas de comunicación no marco dunhas sociedades crecentemente globalizadas, como resultado principal, ningún pode deixar de velo, da mundialización dos fluxos comunicativos. Tralo obxectivo destas xornadas -reflexionar sobre os camiños que pode ou debe seguir a normalización da lingua galega na sociedade contemporánea- non é difícil intuir a preocupación de organizadores e asistentes polas incertezas que afectan na actualidade á protección e á promoción das linguas "menos difundidas", nuns ecosistemas comunicativos cada vez más complexos e abertos ó exterior. ¿Que se pode facer? ¿Están as linguas e as culturas "pequenas" (ambigua denominación: en realidade pódese argumentar que todas as linguas, excepto o inglés, o alemán, o español, o xaponés e o chinés son linguas "pequeñas") condenadas a unha lenta e inexorable disolución no magma expansivo das "grandes" linguas? ¿Que futuro lle espera ás linguas minoritarias da península, que ademais de sufrir os inconvenientes do seu "tamaño" en termos de falantes non contan con estados que as amparen? Avanzo, de entrada, que a miña resposta a estas interrogantes é optimista, e polo tanto non comparto as opiniões catastrofistas que agoiran a extinción máis ou menos próxima das nosas "linguas minoritarias". Para facer fronte a estes retos existen varios instrumentos, o máis importante dos cales é e será a política lingüística. Nembargantes, creo que os novos tempos reclaman un cambio na estratexia e nas perspectivas que a guiaron ata agora.

Efectivamente, nesta intervención tento argumentar, como tese principal, que os cambios tecnolóxicos e organizativos que experimentaron os sistemas de comunicación durante os últimos anos, impulsados e simbolizados pola dixitalización, están provocando un proceso acelerado de converxencia e integración dos diferentes subsectores, actores e modalidades da comunicación, que converte ás políticas de comunicación no marco de referencia común de todas as outras políticas do sector da producción, a circulación e o consumo de bens simbólicos. En poucas palabras: as políticas de comunicación (ou culturais e de comunicación de xeito máis preciso) deben superar o referente dos medios de comunicación clásicos e erixirse en marco común das políticas tecnolóxicas, de telecomunicacións, de I+D, de patrimonio cultural, de educación, de cinematografía, de prensa, de radio, de televisión e... de lingua. Para efectos de claridade terminolóxica, entendemos por políticas de comunicación a acción colectiva das sociedades, a través dos seus organismos políticos, dirixida á ordenación deste ámbito, entendido en sentido amplo. Polo tanto, non empregamos o termo como sinónimo de estratexias de imaxe de empresa e institucións concretas. Quero aclarar de entrada que non estou propoñendo una disolución das políticas lingüísticas nas de comunicación, nin moito menos a integración da Sociolingüística como disciplina académica nunha Ciencia da Comunicación de dubidosa existencia. O que postulo é a necesidade de deixar de considerar de xeito illado todos esos sectores ou ámbitos, e pensar a súa ordenación, regulamentación e promoción nun marco común, reclamado cada vez con máis forza pola propia converxencia e polivalencia ás que me refería máis arriba. Non é esta, evidentemente, unha proposta orixinal senón retomada de autores más ilustres e autorizados, con algún matiz engadido de colleita propia.

De xeito colateral e complementario a esta idea principal, vou intentar esbozar unha crítica a algunos dos conceptos e termos que máis se popularizaron ultimamente para referirse ás novas transformacións da comunicación, como por exemplo "sociedade da información", "novas tecnoloxías" e "globalización". Considero que o emprego crítico e indiscriminado destes e doutros termos semellantes non contribúe a unha análise rigorosa dos fenómenos ós que pretender dar

¹ Agradezo a orientación e a axuda que me proporcionou o profesor Miguel de Moragas Spà na elaboración deste texto e, en xeral, como director do *Institut de la Comunicación* da UAB e do grupo de investigación EURORETV (Europa, Rexións, Televisión), no seo do cal traballo desde hai sete anos e ó cal debo algunas das informacions que utilizo aquí. Obviamente, a responsabilidade sobre o que vén a seguir, só me corresponde a mi.

nome, e si en cambio a alimentar unha visión superficial e ata certo punto propagandística dos mesmos, funcional en última instancia para as posicións más neoliberais e para os comerciantes de "gadgets" electrónicos.

Por unha renovación terminolóxica do debate sobre os cambios na comunicación

Empezo, daquela, por esta última cuestión, recoñecendo previamente a dificultade e o perigo que supón poñer en dúbida expresións e conceptos amplamente popularizados e integrados na linguaxe habitual dos analistas e dos estudiosos da comunicación e da cultura. Antes de que alguém me descubra, vou recoñecer eu mesmo que empreguei unha destas palabras no título desta conferencia ("globalización"), e que ás veces falo de "sociedade da información" con vontade descriptiva e de xeneralización. Polo tanto, o exercicio é en realidade unha autocrítica, un intento de reflexión arredor dunhas ferramentas terminolóxicas necesarias, ainda que de momento pouco maduras e elaboradas.

Efectivamente, nun foro coma este non preciso insistir no valor da palabra e na súa influencia determinante sobre o pensamento e sobre as formas de nos representar no mundo. O contrario do que pretenden os denunciantes da "corrección política" si que importa, e moito, cómo nomeamos o mundo, xa que as palabras están preñadas de connotacións, que áinda que non nos deamos de conta, impregnan o noso pensamento e márcanlle límites e direccións. Por iso, cando se pretende facer ciencia (xerar coñecemento válido, contrastado e solvente sobre calquera fenómeno ou realidade) hai que ter un tino especial coas palabras, e evitar caer prisioneiros do lustre dalgúns metáforas que ás veces xeramos con finalidades divulgativas ou, simplemente, de notoriedade.

Do mesmo xeito que xa argumentei noutros sitios (ver, por exemplo, *El Viejo Topo*, 96), considero que un dos conceptos ou termos más discutibles e ideoloxicamente perigosos é o de "sociedade da información" ou outros semellantes como "sociedade postindustrial" ou "sociedade da comunicación". O concepto de "sociedade da información", empregado de mañera crítica e extensiva, converteuse a miúdo nun *slogan* ó servizo de estratexias neoliberais de desregulación indiscriminada dos sistemas de comunicación. Analizado desde unha perspectiva histórica, non deixa de ser unha formulación tautolóxica, xa que non se pode concibir ningunha sociedade sen información, ou sen comunicación, na medida en que os dous elementos son centrais e constitutivos de calquera organización social. Neste sentido, o experto en comunicación quebequés Gaëtan Tremblay, nun dos artigos más suxestivos que lin sobre o tema (Tremblay, 1996), cuestiona o carácter presuntamente revolucionario das transformacións que se están dando no sector da comunicación e na sociedade en xeral, e propón en cambio unha interpretación continuista que as encadra nunha nova fase ou etapa do sistema capitalista, que el propón denominar "gatesismo", en paralelo a "fordismo" pero esta vez en honor a Bill Gates. Para Tremblay, o "gatesismo" supón unha perspectiva de análise que implica:

"Que os cambios que acompañan ó avance das NTIC [novas tecnoloxías da información e da comunicación] non teñen por que ser necesariamente interpretados como anunciadouros dunha ruptura radical coa sociedade industrial, senón que, ó contrario, quizais se deban entender no marco da dinámica propia das sociedades industriais capitalistas;

Que a pesar disto, estas mudanzas tradúcense no paso dunha forma de organización a outra, dunha norma de producción e de consumo a outras normas de producción e consumo;

(...)

Que informatización da sociedade (proceso de transformación que se está producindo) non equivale necesariamente a sociedade da información, un modelo de sociedade utópica cunha realización máis dubidosa;

(...)

Que hai que abandonar a visión determinista tecnolóxica e restaurar a importancia dos factores sociais, económicos, xurídicos, culturais e políticos, se se quere estar en condicións de construír unha explicación global dos fenómenos actuais" (Tremblay, 1996).

Se a denominación que propón o profesor Tremblay pode parecer demasiado atrevida ou exótica, podemos optar por outras, como "sociedade dixital" ou "sociedade informatizada", que se refiren ó verdadeiro factor novo (a dixitalización), anque persoalmente resístome a estas fórmulas que cualifican de xeito monolítico á "sociedade" (así en abstracto): a pesar dos 300 anos de capitalismo e os case 100 de "cultura de masas", continúan existindo modelos de sociedade moi diferentes, e moitas veces en proceso de diverxencia aberta como resultado do propio desenvolvemento capitalista.

Ó fío destas reflexións, propoño igualmente revisar a denominación "novas tecnoloxías". Con esta fórmula estámornos referindo en realidade ás "vellas novas tecnoloxías" que son o cable, o satélite, a dixitalización ou a telemática (con 30 ou 40 anos de existencia), cousa que ó meu entender, despréstixiou a denominación e privouna do valor mobilizador e divulgativo que contiña durante os anos 70 e 80. De feito, o que é novo é o uso combinado e a grande escala destas tecnoloxías no sector da comunicación, e a súa popularización. Como alternativas para designar estes novos usos poderíamos considerar denominacións como "tecnoloxías dixitais de comunicación", "vectores dixitais", "tecnoloxías da información e da comunicación", "tecnoloxías avanzadas da comunicación", "novos medios"....

Outro dos conceptos referido ás transformacións que se están a dar e que a poder de repetilo pode quedar desvirtuado ou baleiro de significado é o de "globalización". É innegable que un dos efectos más espectaculares e profundos do novo paradigma dixital á a internacionalidade, a mundialización dos fluxos comunicativos, e que este proceso alimenta e forma parte asemade dun máis xeral, a globalización da economía e da política. Sen embargo, por abraiente que poida resultar a facilidade coa que os satélites ou Internet transmiten grandes cantidades de información a grandes distancias e en décimas de segundo, hai que lembrar que a globalización é en realidade un proceso inherente ó capitalismo, e que hai xa dous ou tres séculos que se está desenvolvendo. As transformacións na comunicación non fan más ca reforzar e acelerar a súa amplitude e profundidade. Por outra parte, a constatación dos efectos globalizadores dos cambios na comunicación non nos debe esconder a permanencia e a ampliación das desigualdades entre as diferentes zonas do mundo, e entre uns grupos sociais privilexiados e outros marxinados. Globalización non significa, daquela, extensión do modelo occidental de ben-estar ó conxunto do planeta. Quere dicir máis ben incremento das facilidades e da axilidade no intercambio de mercadorías, capitais, persoas e contidos simbólicos. En relación con isto último, hai que sinalar que o aumento nos fluxos de información non contribúe a substituír o intercambio de persoas e de bens, senón que amplía o seu volume: ¿que interese pode ter o intercambio de información cultural, comercial ou financeira se detrás non veñen os barcos cargados de bidóns ou os avións cheos de turistas?

Vou rematar esta alínea de revisión terminolóxica chamando a atención sobre as asuncións con frecuencia precipitadas que rodean a outras dúas "palabriñas máxicas" moi de moda: interactividade e multimedialidade. Ó abeiro destes conceptos, que designan fenómenos comunicativos innegables, anque a miúdo imprecisos e nada novos (¿que é máis interactivo có teléfono, por exemplo?), algúns lánzanse a vaticinar a fin dos medios de comunicación "clásicos" (prensa, radio, televisión e cine) e, incluso, a morte da comunicación de masas. Sen embargo creo que non hai base suficiente para anunciar a desaparición a curto prazo destes medios tan consolidados, e do mesmo xeito que a implantación da televisión non supuxo a fin do cine, da radio ou da prensa, os novos medios ou modalidades vanse facer un sitio no ecosistema comunicativo, forzando unha reordenación innegable dos procesos anteriores, pero non a súa desaparición. Por outra parte, o feito de que o innegable proceso de fragmentación das audiencias

esta provocando unha crecente falta de contemporaneidade nos consumos culturais non significa que a comunicación deixe de ser masiva, xa que o que determina que o sexa é a producción, e non o consumo contemporáneo.

A comunicación, paradigma global

Presentadas xa estas (coido que saudables) propostas relativizadoras, cómpre afirmar inmediatamente a innegable profundidade e magnitude das transformacións que os sistemas comunicativos (e, por extensión, as sociedades) están experimentando nos últimos 10 ou 15 anos, e que varios autores glosaron *in extenso* con maior ou menor acerto. Entre os más brillantes, sen dúbida, cabe citar ó exministro e asesor da Unión Europea, Joan Majó, que no seu ensaio divulgativo *Cables, chips y poder* (Barcelona: Planeta, 1997) soubo explicar estes cambios a partir dun concepto clave: a dixitalización.

Xa antes da implantación masiva desta técnica de codificación, almacenamento e transmisión de información que estamos vivindo hogano, e que ten os seus máximos expoñentes nas plataformas dixitais e en Internet, a teoría da comunicación reparara repetidamente no valor da comunicación como referente global de análises e de interpretacións de calquera proceso de creación e de transmisión de contidos simbólicos. Este valor destaca especialmente nos esquemas ou paradigmas que pretenden dar conta dos procesos de comunicación e que, desde a súa increíble sinxeleza, contemplan todos os actores e fluxos que interveñen neles, na súa interrelación (emisor, mensaxe, canle, receptores, efectos, segundo o arquiconhecido paradigma de Lasswell). Este esquema absolutamente elemental ten a virtude de poder dar conta de calquera acción de comunicación (desde a interpersoal ata a masiva), por calquera canle ou soporte (desde o papel escrito ata o satélite), con calquera finalidade (persuasiva, informativa, educativa, de entretemento...) e con calquera contido (palabra, foto, vídeo, son).

Pois ben, a dixitalización veu reforzar esta capacidade omnicomprensiva da comunicación para entender a producción, a circulación e o consumo de bens simbólicos de calquera fase, os formatos, os soportes, as canles, os medios e as empresas que interveñen. Como explica Joan Majó é este, o de converxencia, o verdadeiro concepto clave da denominada "revolución dixital". A diferencia doutros, coma os mencionados na alínea de revisión terminolóxica, designa realidades fundamentalmente novas e de grande alcance, que están influíndo de xeito determinante nas transformacións en curso.

Este proceso maniféstase nos seguintes ámbitos e das seguintes maneiras:

- Converxencia de fases ou procesos de tratamiento e transmisión de información. Antes a producción e a distribución de bens simbólicos consistía en fases separadas e illadas entre si: creación, producción, difusión, almacenamento.... Coa dixitalización, estas fases quedan integradas nun *continuum*.
- Polivalencia de canles ou vectores. Anteriormente, as diferentes canles estaban especializadas polo que se refire ó tipo de información que transmitían: o éter para a radio e a televisión, o cable para a telefonía e os datos, a distribución física para libros e revistas. Actualmente, todas estas canles son polivalentes.
- Converxencia de tipos ou formatos de información. Neste caso fálase de multimedia, que integra nun mesmo soporte ou nunha mesma canle, simultaneamente e de xeito combinado, texto, son, imaxe fixa, imaxe en movemento e series de datos.
- Converxencia de medios. Antes a prensa, a radio, a televisión e o cine representaban universos máis ou menos illados, pero agora están entrando nunha dinámica de hibridación crecente, que ten a súa máxima expresión non servicios dixitais *online*.
- Converxencia de soportes: algúns analistas xa anunciaron a substitución da actual variedade de aparellos electrónicos domésticos por unha soa máquina integrada: o

“teleputer”, híbrido entre televisión e ordenador, que tamén vai desempeñar as tarefas de equipo de son, teléfono, fax, teleconferencia, contador de consumos domésticos (gas, auga, electricidade...), etcétera.

• Converxencia de empresas. Ultimamente estamos asistindo á creación de grandes conglomerados multimedia que agrupan a empresas anteriormente especializadas, ou tamén á diversificación das actividades de antigos operadores “monosectoriais”. En España, o exemplo máis espectacular é o de Telefónica, que de operador de telefonía deu o salto durante 1997 e 1998 á categoría de empresa multimedia, con intereses na televisión (Antena 3, Vía Dixital), a prensa (Recoletos), a radio (Onda Cero) e a producción e difusión interactiva (Telefónica Multimedia).

A materialización máis evidente e popular de todas estas hibridacións e confluencias é, sen dúbida, Internet. Mestura de computadora e teléfono, de medio interpersonal e medio de masas, de público e privado, de televisión e máquina de escribir, de instrumento de lecer e ferramenta de ensino, de enciclopedia universal e magma indescifrable de información desordenada.... Internet fascina pola súa natureza diversa, proteiforme, multiusos, verdadeira personificación e metáfora das novas lóxica da comunicación.

As políticas culturais e de comunicación como marco das políticas lingüísticas

No contexto de crecente interdependencia entre os diferentes sectores e ámbitos da comunicación, a cultura, o ensino, o patrimonio artístico..., desde o punto de vista das políticas públicas cada vez é menos viable unha intervención sectorializada, fragmentada ou especializada, que non parta dunha visión de conxunto. Por exemplo, cada vez resulta máis difícil articular unha política educativa que non teña en conta a incidencia dos medios de comunicación nos procesos de aprendizaxe, ou o emprego das tecnoloxías multimedia como instrumentos pedagógicos básicos. Do mesmo xeito, unha política lingüística deseñada á marxe (ou de maneira tanxencial) das novas condicións e características dos sistemas comunicativos está condenada ó fracaso, igual ca se ignorase o sistema educativo ou a Administración pública.

Reivindicación das políticas de comunicación

Agora é o momento de pararse un instante para facer unha reivindicación que, áinda que poida parecer innecesaria (alomenos neste foro), cómpre formular en voz alta, nos tempos que corren: contrariamente ó que dicta a lóxica imperante do pensamento único e do neoliberalismo, as políticas de cultura e comunicación son un derecho e un deber inescusables para aquelas comunidades que desexen sobrevivir e desenvolverse no capitalismo tardío.

Se gozar dunha identidade cultural forte, dinámica e permeable desde a firmeza das propias posicións é unha das condicións fundamentais da competitividade e da proxección exterior de calquera sociedade, este requisito é aínda máis decisivo no caso daquelas que, coma as de fala catalana ou galega, sofren unha situación de debilidade institucional relativa (pola falta de aparatos estatais propios), de división territorial entre diferentes comunidades de falantes e de autodefinción identitaria conflictiva.

Así, lonxe de entender as políticas de comunicación, superficialmente, como instrumentos intervencionistas nas mans dos designios manipuladores dun ou doutro goberno, tal e como denuncia a dereita (ó mesmo tempo que aplica con desvergoña a receita), hai que reivindicar a súa pertinencia como instrumentos irrenunciables de ordenación, de planificación e de promoción dos diferentes ámbitos e instrumentos da producción e transmisión (no dobre sentido de difusión e de legado) de significados. Non obstante, hai que buscar asemade estruturas e sistemas de regulamentación e de control altamente transparentes, independentes, eficaces e achegados á

sociedade, que non se corresponden precisamente cos modelos “ministeriais” de concentración (pero ó mesmo tempo de división externa) das competencias no núcleo do poder executivo. Neste sentido, o modelo probablemente máis dinámico, democrático, transparente e eficaz sexa o dos organismos “independentes”, altamente profesionalizados e configurados por expertos de recoñecido prestixio, do estilo do *Conséil Supérieur de l'Audiovisual* en Francia ou a *Federal Communications Commissions* nos Estados Unidos (pero coa pertinente adaptación ás necesidades e características de cada sociedade). O *Consello de l'Audiovisual*, constituído recentemente en Cataluña, podería ser un embrión dunha organización deste tipo, sempre que consiga superar a súa fase actual de órgano consultivo, e o que é máis importante, acadar a independencia institucional da cal agora carece, a causa de excesiva presencia nel de representantes dos poderes políticos (e basicamente da *Generalitat*).

Cara a unha política cultural e de comunicación global

Deste xeito, as novas condicións da comunicación dixitalizada, globalizada, promiscua e en mutación permanente e acelerada reclaman abandonar a proximacións sectoriais, puntuais e descoordinadas a lingua, o ensino, a investigación, o sector editorial, a música, os museos, o patrimonio arquitectónico, as telecomunicacións, a industria multimedia, os medios “clásicos”, o cine.... Todos deben quedar integrados no marco dunha política cultural e de comunicación moi ambiciosa e de alcance cronolóxico amplio, que contemple e avalie as múltiples sinerxías que se están producindo e que se van dar proximamente entre todos estes sectores e ámbitos. Neste marco xeral, a política lingüística debe actuar como unha liña de intervención transversal, que impregne e afecte a todos os subsectores da comunicación e a cultura, tendo en conta de maneira particularizada as especificidades, as carencias e as perspectivas de futuro de cada un deles.

Non se vai acadar unha auténtica eficacia na acción política relativa á lingua:

- se non se amplía o ámbito de aplicación da mesma, ata agora excesivamente limitado á administración pública, o ensino e os medios clásicos, cara ós novos medios e soportes, as telecomunicación, Internet, a industria multimedia....
- se se non coordinan as actuacións en todos estes eidos, para optimizar recursos e aproveitar a crecente interdependencia entre eles;
- se non se privilexia o apoio á producción e á competitividade, malia que nalgúns casos (como no cine) hai que concentrar aínda moitos esforzos na creación de novas canles de distribución e novos hábitos de consumo por parte dos espectadores;
- se non se procura por todos os medios potenciar a proxección exterior e evitar o autismo da producción cultural propia;
- se non se planifica a medio e a longo prazo, evitando a improvisación e o electoralismo dalgúns decisiones;
- se non se apela ós estudios sociolóxicos sobre usos, necesidades e carencias da sociedade, as empresas e as institucións en materia de comunicación, co fin de obter coñecementos útiles que orienten a acción reguladora;
- se non se parte, en definitiva, dunha proximación global e unha visión capilarizadora e progresiva da normalización lingüística, que fuxa dos presupostos coercitivos e prohibicionistas, cada vez más inviables no novo contexto comunicativo e social, e adopte en cambio unha actitude promotora, de prestixio e de apoio sostido e diversificado a todos os diferentes ámbitos de manifestación da lingua.

O estudio dalgúns casos de países veciños pódemos achegar información valiosa sobre cómo afrontar estes novos retos. No momento de escribir estas liñas o grupo de investigación EURORETV (Europa, Rexións, Televisión) está realizando, baixo a dirección do profesor Miguel

de Moragas, unha investigación comparada a nivel europeo baixo o título “Televisión de proximidade e sociedade da información en Europa”, que pretende analizar as novas condicións de viabilidade das televisións de ámbito rexional e urbano no novo contexto de converxencia dixital. Algúns dos materiais reunidos achegan datos moi interesantes sobre experiencias coma as das linguas célticas no Reino Unido, ou as de “pequenos países” bastante parecidos a Cataluña ou Galicia en tamaño e poboación, e con problemas lingüísticos ata certo punto semellantes (Bélgica, Holanda, Dinamarca, Irlanda...). É salientable que no Reino Unido fose o goberno central, a falta de estruturas políticas “rexionais”, o que impulsase e financiase importantes iniciativas de apoio á industria de producción audiovisual en galés (a canle S4C) e en gaélico (o Gaelic Broadcasting Funs) (Cormack, 1995 e 1998). Pola súa parte Irlanda creou unha canle que emite integralmente en gaélico irlandés (lingua que só entende un 25% da poboación irlandesa) (Hazelkorn, 1995), mentres que países coma Bélgica, Holanda e Dinamarca veñen desenvolvendo nos últimos anos unha decidida política de apoio á televisión e á produción audiovisual propias, con especial énfase na dimensión rexional e local, e no marco da políticas globais de medios que contemplan igualmente as novas modalidades comunicativas (Nobre-Correia, 1995; Jankowski, 1995; Tufte, 1998).

Bibliografía

- Cormack, Mike (1995): “United Kingdom: more centralization than meets the eye”, en Moragas, M. de e C. Garitaonandía: *Decentralization in the Global Era*. Londres: John Libbey.
- Cormack, Mike (1998): *Regional television in the United Kingdom*. Informe elaborado para a investigación sobre “Televisión de proximidad en Europa”. Inédito.
- Hazelkorn, Ellen (1995): “Ireland: from national identity to economic priorities”, en Moragas, M. de e C. Garitaonandía: *Decentralization in the Global Era*. Londres: John Libbey.
- Jankowski, Nick (1995): “The Netherlands: in search of a niche for regional television”, en Moragas, M. de e C. Garitaonandía: *Decentralization in the Global Era*. Londres: John Libbey.
- Majó, Joan (1997): *Cable, chips y poder*. Barcelona: Planeta.
- Moragas, Miquel de (1997): “Nous factors de la política lingüística: espais lingüístics i tecnologia”. Relatorio presentado nas VI Jornades de Sociolingüística d’Alcoi. 9 e 10 de maio de 1997.
- Nobre-Correia, J.-M. (1995): “Belgium: federalization of broadcasting and expansion of local television”, en Moragas, M. de e C. Garitaonandía: *Decentralization in the Global Era*. Londres: John Libbey.
- Tremblay, Gaëtan (1996): “La societat de la informació: del fordisme al gatesisme”, en *Anàlisi*, 19. Bellaterra: Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació.
- Tufte, Thomas (1998): *Regional television in Denmark: a last minute rescue?* Informe elaborado para a investigación sobre “Televisión de proximidad a Europa”. Inédito.

Coloquio

Política lingüística e política comunicativa diante dos retos da globalización.

Bernat López

Isabel Vaquero Quintela

Universidade de Santiago de Compostela

Ben, a min chamáronme a atención estas palabras finais sobre a política de cotas. Supoño que tamén isto vén un pouco razoado polas diferentes situacions das que partimos. Non sei cál é a porcentaxe, por exemplo, xa que te referiches a iso, de emisoras de radio catalanas que emiten en catalán, pero máis ou menos sei as que hai aquí e son concesions feitas pola Xunta. Eu supoño que dalgunha maneira se ten que controlar ou promover isto. Ó mellor e que tamén aquí falla a política de promoción. Gustaríame, se puideses, que falases algo máis sobre a política de cotas.

Bernat López

Si, tes toda a razón e xa me curei un pouco en saúde ó dicir que non teño unha postura de entrada hostil a calquera tipo de cota. Entendo, como xa se dixo aquí, e paréceme de pura lóxica, que calquera política ou calquera planificación en calquera eido, incluso por sentido común, ten que partir das condicions particulares da realidade á que se confronta. Non son un grande coñecedor da realidade galega, pero si que sei o suficiente como para ser consciente de que a situación por exemplo da lingua nos medios de comunicación, é moito más precaria ca en Cataluña, onde efectivamente, unha inmensa maioría da radio de ámbito local e comarcal emite en catalán e só hai unhas poucas emisoras que non o fan así, incluso no ámbito da televisión local e comarcal ocorre o mesmo. Con certeza, a lingua vehicular da comunicación local e comarcal en Cataluña é o catalán, para prensa diaria comarcal, prensa municipal, prensa de organizacións da sociedade civil, emisoras de radio, radios municipais, radios comerciais, canais de televisión local, etcétera. Con certeza, existe unha diferencia cuantitativa e cualitativa, seguramente abismal. Eu o que quero dicir é que hai que ter coidado cos mecanismos de cotas porque non casan coas novas condicions emergentes, e que antes de trazar a promoción ou a inclusión de mecanismos que moitas veces acaban por quedar na pura letra do texto, porque nin se poden cumplir nin se poden facer cumplir, quizais sexa mellor pensar en centrar os esforzos en políticas de promoción sen caer, e é unha cousa que non dixen pero que tamén vén de seu, na lóxica da subvención a fondo perdido. Hai que fomentar a competitividade porque queiramos ou non vivimos nun mercado da comunicación e cada vez máis nun mercado no que os bens mércanse e véndense e no que hai que ser competitivos. Polo tanto unha política de subvención non pode fomentar o parasitismo como se produciu ás veces, por exemplo na política cinematográfica deste país e de moitos outros. Lamento dicir que moitas veces fomentouse o parasitismo á hora de conceder subvencións a certos proxectos que non tiñan ningún tipo de viabilidade comercial, e que despois nin sequera se chegaban a estrear e así miles de exemplos. No terreo da radio en particular, en fin, non me parei a reflexionar, pero probablemente moitos de vós que estades vivindo a realidade cotiá nos medios de comunicación locais teredes máis ideas sobre cómo se podería ou non se podería facer. Seguramente un mecanismo de cota, que coido que non existe na lei galega, sería conveniente como estímulo para saír dunha situación. É dicir, para sintetizar dalgún xeito a miña reflexión, entendo que a cota ou en xeral calquera planificación coercitiva tense que limitar a momentos nos que sexa estritamente imprescindible dada a situación extrema na que se desenvolve a realidade sobre a que se quere incidir. Pode ser que seguramente sexa este o caso da radio en Galicia ou o caso da prensa local e comarcal en Galicia, etcétera. Pero insisto en que non creo que poida ser unha ferramenta central na política lingüística senón que ten que ser unha medida de choque puntual que se ten que aplicar con moito tino igual que se ten que aplicar con tino a política de subvencións para evitar o que dicía antes, ou sexa fomentar o parasitismo, ou para evitar crear empresas, industrias culturais que non son tales, senón que son sucursais da administración que

acaban vivindo do orzamento e que tamén cumplen a súa función pero ese non é o modelo cara o que hai que avanzar. E entendo tamén que nunha fase de baixa difusión da lingua propia poida chegar a ser conveniente, incluso, fomentar ese tipo de empresa parasita -non me gusta o termo, é un termo despectivo-, de empresa subsidiaria ou dependente da administración. Pero como xa dixen, estoume a referir máis a un presuposto xenérico, global máis ca ó que se poida aplicar á realidade concreta de Galicia e do galego.

Carme Hermida

Universidade de Santiago

Vou intervir pola mesma razón que interveu a miña compañeira anteriormente. E é que creo que igual a súa opinión sobre a política de cotas está baseada nun concepto ou nunha idea que, polo que eu sei da Lei de política lingüística catalana, creo que non valorou suficientemente. Eu teño entendido que as cotas, a lei catalana imponas ás emisoras concedidas pola *Generalitat* e Internet non a concede a *Generalitat* e as canles vía satélite tampouco as concede a *Generalitat*. Entón nese sentido, non me parece argumento, se me permite a expresión, para oponerse á política de cotas. Eu, sen embargo, si que creo que non porque a situación galega sexa basicamente distinta da catalana en cuestiós de emisoras locais, é dicir, en Galicia, a información local e comarcal, a prensa, as radios e as televisión locais e comarcais, con algunha excepción, neste ámbito, son en galego tamén, igual ca en Cataluña, ou sexa que non é ese o problema. O problema é qué pasa con esas emisoras que se lle conceden á COPE, que se lle conceden á SER, ben, a SER creo que queda fóra de todas as concesión de emisoras, pero que se lle conceden a Onda Cero e a outro tipo de empresas que están copando -en Galicia polo menos así foi na concesión- as frecuencias de radio que hai libres. Nese sentido eu vexo moi positivo que se impoña unha política de cotas, pola lingua, por suposto, pola cultura, pola información do país en concreto, e polos xornalistas que están piando polo traballo tamén, porque se a información se fai toda desde Madrid entón a visión que se dá da realidade concreta onde se asentan as emisoras non concorda, non concorda a realidade co que se nos está a facer ver. E, nese sentido, eu felicito e paréceme excelente a decisión da lei catalana porque aquí en Galicia no concurso de concesión de emisoras, na Lei o único que se pedía era un certo traballo na promoción cultural de Galicia. É dicir, non se lles pide ás emisoras galegas, ou sexa por exemplo á COPE que foi a que levou trece emisoras, nin a Radio Voz que levou oito, que emitan en galego. Poden emitir absolutamente todo en castelán e entre unha opción e a outra desde logo é preferible a política de cotas, e non son partidaria das cotas porque creo que cada quien debe demostrar o que vale e para o que serve pero nese sentido paréceme unha maneira de salvagardar a presencia dunha realidade a través da súa lingua e tamén a través dos contidos informativos, na programación das distintas emisoras de radio.

B.L.

Ben, estou praticamente de acordo con todo o que expós. Simplemente ocórreseme unha reflexión que creo que non contradí o que ti apuntabas e é que no tema en concreto das concesións a emisoras quizais a política de cotas vén sendo unha solución *a posteriori* dun problema que se podía resolver *a priori* e quizais é mellor aquí actuar sobre as causas ca sobre as consecuencias. Quero dicir que quizais cun deseño diferente da política comunicativa no eido radiofónico, por exemplo á hora de decidir qué emisoras e con qué condicions ían recibir as concesións podíase ter evitado a situación de castelanización masiva ou exclusiva, non sei, non coñeo moito a realidade, desas emisoras de cadeas de ámbito estatal. É unha reflexión. Ás veces a política lingüística e a política de cotas actúan máis como parche a un problema que se podía ter solucionado a outro nivel, que é, insisto, o nivel da política de comunicación, e aquí remítome ó que dicía antes, ou sexa á necesidade dunha visión integrada de tódalas políticas que afecten a calquera ámbito no que a lingua estea presente e sobre todo, e fundamentalmente a calquera ámbito da producción, circulación e consumo de bens culturais. Pero, insisto, non quero dar a entender que non tería que haber cotas no caso galego ou que non tería que habelas no caso

catalán. É unha reflexión xenérica e por suposto estou de acordo coas dúas exposicións que se fixeron desde o público, referidas a que en certas condicións non hai máis remedio como medida de choque para enderezar unha situación dramática.

*Mercedes Martínez
Concello das Pontes*

Eu quería facer unha pregunta, precisamente con respecto a estes medios que temos hoxe en día como é Internet e que podemos ter praticamente a maior parte da xente nas casas. ¿Non habería un problema de invasión, digamos, doutra lingua na nosa, como pasou por exemplo co castelán, en detrimento do galego, noutros tempos e por outra causas distintas? Porque hoxe en día precisamente a través dos medios que funcionan noutra lingua, maiormente en inglés, e os que todo mundo ten acceso, ¿non podería haber un problema de recesión? Aínda sendo optimista polos pasos que o galego está a dar.

B.L.

Un pouco, como creo que xa apuntaba antes, Internet foxe de calquera lóxica na que se desenvolveron os medios tradicionais, porque en realidade é unha hibridación, unha mestura de todas elas, ás que se engade esta dualidade levada ó extremo entre globalización e localización. Polo tanto é completamente absurdo, algo que se tentou facer no seu momento, e que consiste en controlar os contidos de Internet. Cando Internet comezou a popularizarse, a mediados dos 90, xurdiron iniciativas destinadas a limitar a difusión de certos contidos, de tipo violento, pornográfico, etcétera, e pola propia estructura reticular e mundial da rede, isto é inviable. É dicir, tería que haber unha policía mundial, que ademais fose casa por casa, porque calquera cidadán individual, cuns mínimos coñecementos e un mínimo equipo, pódese converter en produtor de contidos, coa mobilidade que isto implica. Daquela, desde o punto de vista do que é a presencia das linguas menos difundidas na rede, aquí si que se ve claramente, creo que más ca en ningún outro medio, a importancia das políticas de promoción e de fomento, más ca das políticas de cotas que son absolutamente inviables, xa que é coma intentar impor unha cota sobre as conversas de teléfono. Internet, ó ter unha dimensión de comunicación de grupo ou inter persoal moi potente, responde más á lóxica das telecomunicacións ca á lóxica dos medios masivos. Polo tanto, creo que Internet é o paradigma do cambio que nun futuro creo que deben adoptar as políticas de planificación lingüística cara á promoción da presencia de contidos na rede, sendo conscientes da imposibilidade material de controlar todo o que circula e de impor obrigas sobre o que se produce e se difunde a través de Internet.

A UTILIZACIÓN DA INTERNET NUN SNL/SL COMO FERRAMENTA DE INFORMACIÓN, FORMACIÓN E DINAMIZACIÓN

*Isabel Vaquero Quintela
SNL da Universidade de Santiago de Compostela¹
Para Daniel Romero, por todo.*

Introducción (ou “Para que che serve a Internet”)

Chegas á mañá ó teu despacho. Primeiro fas un repaso rapidiño a un par de xornais: varias empresas santiaguesas anuncian que van introducir o galego na súa actividade cotiá, e Francia recoñécese oficialmente plurilingüe (hoxe empezamos ben o día!); logo miras o BOP, o DOG, o BOE, e o Diario Oficial das Comunidades Europeas: ¡ben!, ¡concedéronche a subvención que estabas esperando!. Agora, o correo: vaia, envíánchez as conclusións dunha tesiña para corrixir; solicítánchez o Regulamento de uso do galego na USC (si, ese que está esgotado desde hai tempo); mais ti es moi diligente e envíásollo de contado, a pesar de todo. Por último, dende o Proxecto Mercator chégánchez as novidades lexislativas en materia de lingua dos últimos meses. Poste a corrixir a tesiña. ¡Que morea de productos químicos hai no mundo! E claro, tes que resolver a *papeleta*, e con estos nosos diccionarios.... En fin, que buscas nesa base de datos con centos de milleiros de termos técnicos, e velaí o tes: en inglés, en francés, en portugués, en castelán, en alemán.... Remataches, e devólveslla corrixida, coa seguridade de que a vai ter en Lugo dentro dun chisco. Contra o final da mañá queres anunciarlle a todo o mundo a boa nova de que ó teu SNL lle acaba de conceder a Unión Europea cinco *quiliños* para editar esos materiais tan curriños que fixestes cos centros de ensino. E vas, e publicalo inmediatamente, sen notas de prensa; e ademais, ¡que concho! cóntasllelo de vez ós teus colegas doutros SNL, para que rabeen. ¡Vaia, que tarde é xa! Desenganchas da Internet, desconectas o *modem* e apagas o *ordenata*, fretando nos ollos, cansos de botaren toda a mañá diante da pantalla, navegando.

O medio

A Internet

Internet é o nome que recibe un sistema que conecta redes de ordenadores de todo o mundo, ata agora, mediante os cables telefónicos, cables de fibra óptica, e no futuro, probablemente, mediante satélites. Da mesma maneira que a través das liñas telefónicas viaxa a nosa voz, pode viaxar unha inxente cantidade de información dixitalizada entre ordenadores situados en calquera punto do mundo.

O xermolo da rede xurdiu no ano 1969, como resultado dun proxecto do Departamento de Defensa dos EE.UU. Arpanet consistía en varias redes de ordenadores, que garantían un medio de comunicación eficaz e seguro para os proxectos militares, pois non tiña un centro neurálgico que puidese ser atacado. A partir de aí, pasou a utilizarse na universidade, para unir bases de datos de centros de investigación de todo o mundo e así, intercambiar información. Os avances tecnolóxicos e a proliferación dos ordenadores persoais permitiron o acceso á demanda privada. A principios dos 90 os grandes provedores americanos conseguén a explotación do acceso principal e dende aquela a Internet estase a desenvolver dun xeito espectacular.

¹ Quero recalcar que se trata dunha contribución feita por unha técnica de normalización lingüística que é usuaria da Internet, e non dunha especialista na rede ou en informática.